

V É G E L L Á S Z L Ó

Play Sinkó

MonodrÁma

(Egyházi zene.)

SINKÓ:

(A karosszékekben szunyókáló Sinkó felriad. Az egyházi zene megszűnik.)

Nem, nem és nem. Képzelvek? A szemem káprázott? Vagy álmodtam?

Mi ütött belém, ahogyan múlik az időm, mind gyakrabban meglátogat.

(Töpreng.)

Lehetetlen, hogy ő lett volna. Rongyokba öltözve, sántikálva jött. Vagy nem ő volt? Egy tévelygő lélek kereste a múltját? Szerencsétlen! Fogalma sincs róla, hogy a múltat már régen elrabolták. Jómagam is afféle múzeumi kellék lettem ebben a szép új világban. Vagy Lenin elvtárs szelleme tűnt fel? Esetleg Tito elvtársé? Vagy régi barátomról, Krleža elvtársról hallucináltam? Vagy csoda történt és valamelyik tanítványom merészkedett ide...

(Nehézkesen az asztal elé tántorog és a könyveit rakogatja.)

Mégsem álmodtam. Látogatóm volt. Holtbiztos, hisz a könyvek nem ebben a sorrendben álltak. Semmi sincs a megszokott helyén. Emiatt állandóan keresgélek.

Legjobb lenne valahol rejtezkedni. Hagyni csapot-papot, noha kétségeim vannak afelől, akad-e még számomra ebben a világban hely. Belefáradtam az örökös lázongásba.

(A szoba közepén álló nagy bőröndöt akarja felemelni, megtántorodik, kínlódik, felbukik, feláll, újra kezdi, nem bírja mozdítani.)

A könyveimmel sem tudok mit kezdeni. Nem kellene senkinek.

Elfogyott az erőm. Nem vonszolhatom keresztül-kasul Európában a kéziratamat. Műveim ide kötnek, itt kell bevárnom az ítéletet. Évek óta tétlenkedem, rostokolok. Semmi hír a bíróságtól.

(Megáll a szoba közepén, hallgatózik.)

Mégiscsak ő látogatott meg. Kénytelen vagyok maradni. El akar számoltatni. De nekem is lenne mit számonkérni. Miért kerülgeti a végelszámolást? Megsajnál? Emiatt nem ébresztett fel? Ő sem a régi, beletörődött mindenbe, akárcsak

én? Még a panaszára is emlékszem. A tömeg csúfot űzött belőlünk, kezdte, az egyik városrészben tanítványaimat bohócoknak vélték és kifigurázták. Miféle túlvilág, röhécseltek. A másik városnegyedben messziről jött idegeneknek néztek bennünket és üldözőbe vettek. Engem is elkergettek, amikor a piacon gránátalmát vásároltam. Előbb az árus gyanúsán méregetett, majd segítségért kiáltott. Migráns! Terrorista! Annyira váratlanul ért, hogy alig tudtam megmenteni az irhámam. A rendőrség se vett védelmébe. Menekülés közben pillantottam meg ennek a háznak a nyitott kapuját, utolsó erőfeszítéssel estem be.

Nem, nem, nem ő volt, nyugtatgatom magam. Rossz álmom volt csupán. Krisztus nem menekül a hívei elől, nem rejtezkedik. Akkor is tántoríthatatlan hittel nézett szembe a tömeggel, amikor Pilátus kereszthalálra ítélte. Ott állt Barabás mellett. Barabás a gyilkos, a rabló, a tolvaj, aki rengeteg ember életét tette tönkre. Pilátus csak egyetlenegy embernek kegyelmezhetett meg, a tömege bízta a döntést. Feltette a kérdést, ki legyen az áldozat.

Jézus, üvöltötte a sokaság.

Az ítélet kimondatott.

Akkor sem jajongott, nem könyörgött kegyelemért.

Mi történt az emberiséggel? Mivé lett a világ, amelyben Jézus bujdosni kényszerül?

(Az ajtóhoz lép, lenyomja a kilincset, kinyitja, majd dühösen becsapja.)

Ismételten elfelejtettem bezárni. Szórakozott vagyok. Az utóbbi években gyakorta előfordul, hogy nyitva hagyom a bejárati ajtót. Megvénültem, kihagy az agyam. Noha nem jár errefelé senki. Teljesen megfeledkeztek rólam.

Lehet, hogy nem is engem keresett. Az elhanyagolt kertet látva itt elrejtőzhet, gondolhatta. Nem művelem többé a kertem. A bírósági hivatal fizeti a kertészt, aki havonta szemrevételezi a kertet és megdorgál. Szememre veti, miért hanyagolom el a rózsákat. A virágoskertet naponta illik locsolni. Miféle író maga? Szerinte minden írónak van egy ápolt ligete, amelynek a gondját viseli. Valamennyiük kertjét körbejárja, rendre helyzetfelmérést tart, és tapasztalja, hogy azok, akik csodás költeményeket írnak a rózsákról, tisztességesen gondolkodnak a virágokról. Számonkérte rajtam, hogy miért nem ihlet meg például a rózsa illata vagy a színe, esetleg a formája. Vagy a kibomló szirmok. Miért nem írok a halálról, az elmúlásról? Vagy a születésről? A tavaszról, az őszi lombhullásról? Az egyik író a rózsát kedveli, a másik a gladióluszt, a harmadik a hortenziát. Van, aki a dáliák szerelmese. Írjak gyönyörű szabadverseket a bánatról, a szerelemről, a szívfájdalomról. A nagy írónak nagy kertjük van, a kicsiknek kicsinyke. A legnagyobbaknak van egy sor begóniája, egy sor lilioma, egy sor kardvirágja, hátul a kert mélyén aranyvesszőbokrok virítanak, meg az egzotikus növények. Vezetőink becsülik a kertjüket gondosan ápoló írókat, egyiküket a köztársasági elnök pont a múlt hónapban *Arany Sas*-érdemrenddel tüntette ki, okított a kertész. Kénytelen figyelmeztetni, hogy a jövőben lelkiismeretesen gondozzam a kertemet, ha vinni akarom valamire.

Netán amiatt tévedt be hozzám, mert figyelmeztetni akart, hogy nyílnak a rózsák. Nem, látogatóm nem tett említést a kertről, sem a rózsákról, csak a viseltes tornacipőjét mutogatta. A talpát lyukasra taposta. Utolérték a piacon, ahol arról faggatták, honnan jött, melyik nemzethez tartozik, mit keres a városunk-

ban. Turistaként két hónapig maradhat, figyelmeztették, előbb azonban mutassa meg a bankkártyáját.

Nincs bankkártyám, és nem vagyok turista, válaszolta.

A prófétákkal együtt menekül, magyarázkodott, szedi is a sátorfáját, csak kicsit kifújja magát a széken.

Azon tépelődött, miért épp Júdás tartott ki mellette.

Meglepetésére Júdás lett a leghűségesebb követője, aki továbbra is a gondját viseli. Időről időre kiváló francia borokkal lepi meg. A minap azzal hozakodott elő, hogy a *Gold&Gold Bank* reklámcélra megnyerő fizimiskájú valakit keres. Nem elég a próbafelvétel, *castingon* döntenek el az alkalmasságát. A bank befolyásos tanácsadójaként tesz róla, hogy őt válasszák meg, mert az arca nagyon fotogénikus: egyszerre megnyerő is, magabiztos is, bizalomgerjesztő is. A tévé sugározza majd a reklámot, úgyhogy rövid idő alatt nagy népszerűsége tesz szert. Remek reklámszlogen lenne, hogy „Krisztus is nálunk vezeti a bankszámláját”. Utána, ha még kedve tartja, éljen régi hobbijának és gyakorolja a prófétaságot. Média-stárként népszerű lesz, aminek köszönve küldetése sokkal nagyobb visszhangra talál.

Nem fogadta meg Júdás tanácsát. Inkább otthontalan lesz és visszatér Galileába. Bolyong a virágos réteken, kivár, majd ritkán szólal meg, de nem harsog, mint a politikusok, hanem szerényen és szavahihetően. Meghirdeti az új időket. Aztán megint ellátogat Európába, hogy újra keresztre feszítsék, mondta, majd hirtelen eltűnt.

Új idők következnek? Irigylem Krisztust az illúziója miatt. Még hisz a csodákban! Miközben én egy üres szobában téblábolok, és az ítéletre várok.

Mi történt velem? Cserbenhagyott a képzelőerőm? Vagy hűtlenek lettek hozzám az utópiáknak? Hallom, amint ismételtetik, a posztmodern korszakában befellegzett az utópiáknak. Mit jelent az, hogy posztmodern kor? Majd a tanítványaim felvilágosítanak. Viszont, miért maradtak el? Hova tűntek? Nem értem. Most lenne a legnagyobb szükségem rájuk, tanúskodniuk kellene mellettem. Hol van Bányai elvtárs, hol van Bosnyák elvtárs, hol van Tolnai elvtárs, hol van Végel elvtárs, hol van Utasi elvtárs?

Sorozatos kudarcaim után fogytán az erőm újra kezdeni. Azt ígérték, hogy az utolsó szó jogán elmondhatom, amit akarok. A törvényszék csak utána hozza meg az ítéletet. De senki sem jelentkezik. Sem a vádlóim, sem a bíróim, sem a tanúim. Az ítélszék titkára csak annyit mondott, hogy legyen türelemmel és készüljek a védőbeszédemre. Azóta síri csend. Szóba se állnak velem. Az ügyészségről sem jelentkezik. Furcsállom, hogy egyszer sem hallgattak ki. Azt sem tudom, pontosan mivel vádolnak. Mindössze annyit közöltek, hogy készüljek a védőbeszédemre. Bizonyára érdekli őket, min mentem keresztül, mit éltem át, miért írtam azt, amit írtam.

Nem! Nem! Nem! Hű maradok önmagamhoz és szemükbe vágom az igazságot. Előre tudom, hogy gúnyosan azt válaszolják, az igazság, mint olyan, többé nem létezik. A posztmodern korban minden viszonylagos. Az igazság a legviszonylagosabb. Hol így, hol úgy! Egy biztos, nem sajnáltatom magam. Már évek óta elkészültem a védőbeszédemmel. Jól begyakoroltam. Így kezdem:

(A közönség felé fordul, hozzájuk beszél.)

Tisztelt Ítélszék, mélyen tisztelt bíró urak, önökhöz fordulok, így szólítom meg önöket, mert a bírósági szolgálta rendre utasított: többé nem az elvtársak, hanem az urak ítélnének felettem. Ahogy az életrajzomban megírtam, sváb faluban egy földszintes úriháznál, zsidó úricsaládban nevelkedtem. Értésültem róla, hogy emiatt önök zsidónak titulálnak. Nos, ezen a ponton álljunk meg. Zsidó vagyok, azzal, hogy sosem tartoztam közéjük. Vagy azt róják fel, hogy nem tartoztam sehová? Még a zsidókhöz sem? Nos, ezt nem tartom bűnnek. Az igaz viszont, hogy zsidóságom miatt nyomasztó gyerekkori emlékek maradtak rám. Amikor csak kiléptem az utcára, a helyi sváb parasztfiúk kavicsokkal dobáltak meg, sértegettek, gyakran lefogtak, kigombolták a rövid nadrágomat, hogy megnézzék a zsidó fütyülőmet. Utána „Jud! Jud!” csatakiáltással az árokba taszítottak. Már akkor megértettem, hogy nem az a zsidó, aki annak tartja magát, hanem az, akit mások annak bélyegeznek. Egy napon mindenki zsidó lesz, aki a saját fejével gondolkodik. A velem történt esetekből egy életre szóló tanulságot vontam le. Nem haragudtam a gyalázkodó sváb gyerekekre, sőt az apámnak sem vallottam be, hogy mit műveltek velem, hiszen ő biztosan szolt volna a rendőrfőnöknek, aki már csak apám iránti barátsága folytán is megbüntette volna a sváb kölyköket. Nem, nem, nem akartam erőszakkal élni.

Utólag hálás vagyok a történetekért, mert a sváb fiúk rádöbentettek, hogy tartoznom kell valahová. Felébresztették bennem a közösség iránti vágyat! Ezért nem lettem eltökélt individualista, bár ellenfeleim sokszor azzal vádoltak, hogy fittyet hányok a közösségi sorsra. Ez szemenszedett hazugság! Akkor sem vállaltam ezt a szerepet, amikor kívánatos volt. Utólag elismerem, ez könnyített volna a sorsomon, jobba tette volna az életem. Ha így teszek, sosem kerültem volna az önök színe elé. Írtam volna ártatlan modern prózát, bevonultam volna az elefántcsonttoronyba, szenvedve, fájdalmas lélekkel utasítottam volna el a valóságot és a közösséget, önök pedig mindennek hallatán kitüntettek volna. Olyan művész lettem volna, amelyet önök magasztalni tudnak. Lehettem volna az *Arany Sas*-érdemrend viselője. Mi több, a nemzeti Pantheonban is helyet kaptam volna.

Balszerencsémre azonban ifjú gimnazistaként fellángolt bennem a közösség utáni vágy a szabadkai szociáldemokrata munkásotthonban. Az urak színe előtt bevallom, ezek voltak életem legszebb évei, bár ez az illúzió végérvényesen mély sebet ejtett rajtam. De erre majd később térek ki, noha sejtem: az urakat felháborítja, hogy a világháború kitöréséig abban a gyanús közösségben boldog mámban élveztem az életet. A munkások között senki sem törődött a fajjal, a felekezettel, a nemzetiséggel; magyar, szerb, német munkások ültek együtt; életemben először kezdtem remélni, hogy azokból a sváb gyerekekből jó emberek lesznek. Ahogy Pál apostol mondta: Krisztusban nincs zsidó, sem görög, sem szabad, nincs férfi, sem nő, nincs szolga, mert mindnyájan egyek vagyunk a Jézusban. Ha pedig Krisztuséi vagyunk, akkor Ábrahám utódai vagyunk, és ígéret szerint örökösei.

Olvasom az urak arcáról a kételyt. Sejttem, mit gondolnak. Miféle munkásság, miféle munkásosztály, miféle testvériség? Miféle nemzetekfelettség? Miféle világorradalom? Ismerem a véleményüket, nincs többé munkásosztály, nincs többé osztályharc, nincs többé osztályszolidaritás, nincs többé forradalom. A mun-

kás a munkásnak farkasa. Nincs többé jótékony egyetemesség, csak nemzeti szolidaritás van. Felejtsük el Pál apostolt!

Azt javaslom, uraim, hogy tegyék félre ezeket az új uralkodó osztályt kiszolgáló elméleteket.

Forradalom? No, majd kiderül egy szép napon.

Az önök színe előtt beismerem, hogy a Nagy Háború előtti napokban nem voltam egyedül, befogadott egy közösség. A melósokat, a napszámosokat, a zseléreket tanítottam írni és olvasni, akik azzal is kitüntettek, hogy felkértek, hozzam rendbe a könyvtárukat és javasolják nekik megfelelő olvasmányokat, amelyekből tanulhatnak. Felébredt a pedagógus lelkem, a híres és csodálatos pedagógiai Erősz.

Ez hiányzik önökből, uraim! Mert tulajdonképpen mit művelnek önök? *Reality show*-val, giccses olvasmányokkal ámítják a népet, a szegény nép pénzéből finanszírozzák a pornográf újságokat. Szexet és drogot kínálnak, nem pedig tudást és szellemet.

Tudom, nagyon jól tudom, azt vetik a szememre, hogy elhanyagoltam a gimnáziumi tanulmányaimat. Igaz, valóban elhanyagoltam, mert ott nem találtam olyan közösségre, mint a munkásotthonban. Nem érdekelték a gimnazista úrifüük. Szolgalelkű tanáraimmal szemben bizalmatlan voltam. Az is maradtam. Néhány tanárom elsettenkedett a munkásotthon közelében levő parkba, kíváncsiak voltak, leskelődtek és engem faggattak. Mi történik odabenn? Fenik a prolik a késeket? Bosszúra készülnek? Szegények, bevallották, hogy gyanús helyeken nekik tilos megjelenni. A szerencsétleneket mindig szemmel tartották. A szocializmusban is kötelező volt a párttagság. Akkor is megfigyelték őket. Csakhogy a szocializmust könnyebben elviselték, ismerték a játékszabályokat, mert csupán egy párt létezett, tudták, mit szabad és mit nem. Önök kiátkozták a szocializmust és titkolják a játékszabályokat. Hol így, hol úgy, hol amúgy. Mostanság nemcsak a tanároknak kötelező betagosodni, hanem a takarítónőknek is. De még az iskolaszolgának meg a kávéfőzőnőnek is. Önök sokkal keménykezőbbek, mint a kommunisták, akik a végén nem is voltak igazi kommunisták, csak annak nevezték magukat, de legalább voltak eszményeik, amelyekben ugyan csak félig-meddig hittek, azonban önök semmiben sem hisznek, de titkos eszményeik sincsenek, csak a zsebüket tömik. Önök ügyes szemfényvesztők, több pártot alapítottak, hogy úgy tűnjön, mintha beköszöntött volna a szabadság. De miféle szabadság az, amelyben a tanárok az egyik pártból a másikba tagozódnak, hogy megőrizték a munkahelyüket? Tudják-e önök, hogy szörnyen megalázzák őket azzal, hogy négyévenként más-más pártvezért kell isteníteniük? Ez olyan, mintha a híveket arra kényszerítenék, hogy négyévenként más-más istenhez fohászkodjanak.

Tisztában vagyok vele, uraim, hogy bűneim közé sorolják azt is, hogy a munkások között otthonra találtam. Velük voltam, amikor sztrájkoltak és akkor is, amikor kivonultak a szabadkai utcákra. Közéjük álltam, velük énekeltem az *Internacionálét, föl-föl, ti rabjai a földnek, föl-föl, te éhes proletár*, harsogtam teli torokból és velük együtt elátkoztam a kormányt. Boldog voltam. Biztos voltam benne, hogy a kétkezi munkások elszántak, le fogják rombolni az országhatárokat, a kaszárnyákból múzeumokat és iskolákat fogunk létesíteni és megvalósítjuk a próféták legmerészebb álmát, testvérek országává formáljuk a világot.

Úgy van! Nem tévednek, uraim, amikor azt állítják, hogy tizenhat éves koromban vallásom lett a szocializmus. Biztos voltam benne, hogy hónapok kérdése csupán, a szocialisták egy emberként fognak ellenszegülni a háborúnak, amire az urak a színpalak mögött készülődtek. Elkergetjük az uralkodó osztályt és megszületik az örök béke. Aztán következett a hideg zuhany: 1914 júliusa. Döbentem láttam, amint a szomszédunkban lakó asztmatikus kis szatócs a tikkasztó júliusi napon magából kikelve ordít az ablakom alatt: „Éljen a háború!” „Vesszen, vesszen a kutya Szerbia”, skandálta a város főterén a tömeg. A polgármester szónoklata után lelkesen énekeltek:

*Boszniának hegyei,
A fekete kövei
Az magyar királyé.
Mégis az a Szerbia,
Az a kutya Szerbia
El akarja venni.*

Úgy van, uraim! Azokban a júliusi napokban az önök háborúja bemocskolta ifjúkori álmaimat. Tizenhat évesen bekényszerítettek a nyomorúságos férfikorba. Álmatlanul forogtam az ágyban és csalódottan azon töprengtem, hogy elárult a közösségem. Akkor vesztettem el először a hazámat. Persze az urak kárörvendve bölcselkedhetnek: megérdemeltem a sorsom, ebadta közösséget választottam, cserbenhagyott a munkásosztály. A markukba röhögve mondogatták, hogy a proletárok énekelve meneteltek a háborúba. Miközben ők dalolva a veszтүкbe masíroztak, önök a kávéházakban tivornyáztak, és eszük ágában sem volt a front-ra vonulni. A lányaik meg a fiaik a palicsi tó partján hűsöltek, élvezték a tóparti nyarat. Milyen hazafiak azok, akik a haza érdekében másokat küldenek a halálba? Mennyire nemzethűek azok, akik gondtalan szivarozgatás közepette arról eszelnek, hogy harcoljanak mások; mások dögöljenek meg a nemzetért! Ez volt, uraim, az önök első nagy nemzeti prostitúciója. Akkor kellett volna nekirontani önöknek, védelmezzék önök a pátriát, ez a haza nem a miénk, hanem az önöké. Sosem volt a miénk, és sosem lesz az. Önök több mint száz éve fosztogatják ezt a hazát. Nietzschevel állítom, mi, a jó hontalan európaiak, nem lehetünk otthon az önök hazájában.

Fiatalon lettem hazátlan árva. Tehetetlennek éreztem magamat. Ady Endrének köszönhetem, hogy nem törtem össze véglegesen. A húszmillió Magyarországon, az önök nosztalgikus Nagy-Magyarországában ő volt az egyetlen, aki hű maradt önmagához; az egyetlen patrióta, aki ki merte mondani a NEM-et. Amikor valamennyien a nemzeti dobot verték és teli szájjal hirdették a magyarságukat, ő volt az egyetlen nemzetben gondolkodó. De mindhiába, az urak elégedetten dörzsölték a tenyerüket, pezsgőztek, kártyáztak, miközben megjátszották a patriótát, az utcák elsötétültek, tolvajok és rablók garázdálkodtak, akik nem a gazdagok villáját rabolták ki, mert azt őrizte a csendőrség, hanem az elszegényedő, az egyre nagyobb adók terhe alatt nyögő iparosok műhelyét, családi házáat. A frontról hazaszállítottak koporsói előtt jajveszékélő anyák sem tudták észhez téríteni önöket, meg a népet, amelyet önök mételyeztek meg.

A világ óriási kaszárnyaudvarrá változott. Véres, vérszomjas csenddel kerültem szembe, kozmikus arányú katasztrófával, mely a dantei pokolnál is embertelenebb pokollá alázta a földet. Katonaruhában megtapasztaltam, mit jelent vezényszóra mozogni, feküdni, térdelni, állni, szaladni, kúszni, énekelni, enni, lelkesedni és álmomban is a durva altisztek és a nyegle tisztek kommandójától visszhangzik az agyam. Tehetetlen voltam akkor is, amikor a laktanyában a szemem láttára végeztek ki két fiatal katonaszökevényt csak azért, mert megtagadták a parancsot, mert nem akartak hadba menni az önök hazájáért. A fiatal katonaszökevényeket a laktanya udvarán egy farakás elé vezették, két fehérre gyalt koporsó elé állították, előbb az egyik, majd a másik elé hat katonát vezényeltek, akik parancsra főbe lőtték őket. A kaszárnya legénysége vigyázzállásban nézte végig a kivégzést. Köztük én is. Szégyelltem magam miatta. Nem a haza védelme, hanem az önök vagyonának érdekében végezték ki őket.

Ugye, emlékeznek még arra, amikor ők a frontvonalon hősi halált haltak, önök meg a hadiszállítványokkal kupeckodtak? Tisztában voltam vele, hogy ez a háború a kapitalizmus édes gyermeke, mi pedig a kapitalizmus gyáva cinkosai lettünk; bűnösök voltunk mindannyian, akik részt vettünk az átkozott háborúban. Igen, már akkor, 1914-ben fel kellett volna fegyverkezni a kapitalizmus ellen. Személy szerint én is bűnös vagyok, amiért némán, vigyázzállásban jelen voltam a katonaszökevények kivégzésén. Amennyiben emiatt akarnak büntetni, ám legyen.

Önökkel ellentétben én szenvedtem a gyávaságom miatt. Elvesztettem illúzióimat, reményeim, karnyújtásra levő hazámat, a közösségemet, amelyre a munkásotthonban rátaláltam.

Kérdem én, uraim, lehet-e hazát veszíteni anélkül, hogy valami belőlünk ott ne maradjon?

Csakhogy, ne nagyon örvendjenek az urak, a pokol bugyraiban új remény született.

A bukovinai fronton találkoztam a bolsevizmussal.

Ne fintorogjanak, kérem, és ne emlegessék azonnal a GULAG-ot. Én sem vádolom önöket, a jó katolikusokat és hazaszeretőket inkvizícióval, vallásháborúkkal. Az orosz lövészárkok pár száz méterre voltak tőlünk; fegyverszünet idején mind gyakrabban lopakodtak át hozzánk az orosz katonák, akik átadták gépfegyvereiket egy-egy falat kenyérért vagy fél liter rumért. Tisztjeink jól mulattak a fura látogatók láttán. Rettenetesen búzlóttek, rongyosak és koszosak voltak. Számomra a vigyorgó pofájukon felvillanó fehér fogsor jelentette a furcsaságot. Egy tagbaszakadt orosz magyarázta meg nekem életemben először, mit jelent az, hogy Lenin. Se én, se azok, akik körbevettek, egy kukkot sem értettünk oroszul, de a ruszki kézzel-lábbal igyekezett valamit előadni nekünk. Elszántsága végül eredménnyel járt. Hatalmas karjaival rajtam kívül még két katonát átöltet, magához szorított és ismételtette: „Lenin, Lenin, Lenin”.

Az orosz katona karjai között megtört bennem a kapitalizmus varázsa. Ez jelentette számomra Lenint és a leninizmust! Ez olyan megvilágosodási folyamatot indított be, mint még soha, mert soha olyan eklatánsan, mint a háború elleni harcban, nem tárult fel előttem, hogy az emberiség legszentebb érdekeiért folytatott harc egybeesik a proletariátusnak a maga felszabadításáért vívott harcával.

A tiszték megszimatozták, hogy a ruszikkal bratyizunk, ezért beszigorítottak. Csakhogy elkéstek. Akkorra már tudtam, hogy a szocializmus túlélte a szociáldemokráciát – és a világ izgalmasabb és ígéretesebb hely lett, mint bármikor.

Hazatérve Szabadkára újra találkoztam a régi asztaltársasággal. Beszámolóikból az éjszakai baglyok huhogását véltem hallani, miközben a messzi Oroszországból falroskasztó harsonák és új ígéretes kürtje hallatszott. Tanácstalanul méregettük egymást. Valami megváltozott körülöttünk, lélekben megtörtén tudomásul vettük, hogy semmit sem lehet folytatni. Mi is változtunk, nem voltunk többé a régiek, de újak sem. Tétován toporogtunk a történelem keresztútján, képtelenek voltunk eldönteni, merre tartsunk. Valamennyien pacifisták voltunk, azonban a zűrzavaros idők teljesen összekuszálták gondolatainkat. Volt, aki azt rebesgette: szocializmus, volt, aki a nemzetről prédikált. Megtelt a világ Messiással! A környéken dühöngött a náthalázjárvány, az üzleteket ismeretlen fegyveresek fosztogatták, feltörték a bankfiókokat, nőket erőszakoltak meg. Egyik este hét óra körül bevonult Szabadkára Antun Živulović alezredes és katonasága, és minden ellenállás nélkül bevette a várost. Az ott állomásozó magyar és német egység, a honvéd gyalogezred, a honvéd huszárezred, a magyar nemzetőrség százada tátott szájjal, tétlenül nézte a szerbek bevonulását, napokig bénáztak, megbámulták a hódítókat, majd elvonultak.

Dúlt bennünk az indulat: a háború dühe és a béke pokla. Mert félelmetesnek ígérkezett a ránk törő béke. Az önök háborúja kiforgatta helyéből a világot, a békét pedig kutyául beszennyezte.

Találkoztam Táncos Bélával, a lírai költővel, aki a háború előtt borongós, világfájdalmas verseket írt, aztán a viszály idején nemzeti húrokat pengetett. Alig ismertem rá. Azzal kezdte a társalgást, hogy soha többé be nem teszi a lábát a szerb borbélyhoz, akihez több mint húsz éven keresztül járt. Miért, kérdeztem. Mert Szerbiához akarja csatolni a városunkat. Jönnek a csetnikek, kesergett és meghívott a vasárnap tartandó búcsúestjére. Távozik Szabadkáról. Bizalmas pesti értesülései szerint a város a szerbeké lesz, csak ezt még senki sem akarja bevallani. Nem szabad a népet megfosztani a reménytől. Már túladott a szüleitől örökölt házán és a 26 hold termőföldön. Lemondott az ősi jussról. A családi örökség egy szerb nagygazdáé lett. Pesten vásárol magának lakást. Igyekezni kell, magyarázta, míg nem szokik a magasba a fővárosi lakások ára. A fülébe jutott, hogy már a vagonokban sincs hely a menekültek részére. Nincs kedve a szerbek között sínylődni. Az apja úriember volt, ő is az akar maradni. Ügyvédje elkészítette az adásvételi szerződést, ő meg átcsempészi a fél zsák koronát, ami nem veszélytelen akció, mert mindenfelé útonállók és rablók garázdálkodnak. A fronttól hazaszökött bakák rablóbandákba verődtek. Nincs mire várni, iparkodni kell, míg meg nem húzzák a határokat.

Te maradsz, ugye? – szegezte mellemnek a kérdést. Könnyű neked, jegyezte meg, a zsidókat nem fogják büntetni a szerbek. Kíméletesek lesznek, ne félj!

Elsétáltam a városi jegyző irodájába, ahol a takarítónő Tisza István berámázott fotóját törölgette. Elináltak az urak Pestre, a jegyző úr is velük tartott, mondta és könnyes szemmel, kétségbeesetten fordult felém. Mi lesz velünk, elúzték a legmagyarabb magyarokat? A város főterén Tábori doktorba ütköztem, aki holt-sápadtan bizonygatta, nem adjuk a szerbeknek a Délvidéket, ha kell, akkor a

testünkkel, vérünkkel védelmezzük. Képzeld, Ervin, ők Szegedet és Pécsét is maguknak akarják megkaparintani.

Másnap arról értesültem, hogy Tábori doktor is túladott a házán, Budapestre távozott.

Elszelelt az úri osztály színe-java. Magukra hagyták a cselédeket, a napszámosokat, akiktől azzal búcsúztak, hogy visszatérnek. Nem hittem egy szavukat sem, de csakugyan visszatértek. 1941 tavaszán és nyarán érkeztek. Visszatértek a méltóságos urak a Délvidékre, befészkeltek magukat a bársonyfotelekbe, ahol úgy viselkedtek, mint régen: móresre tanították, nemzeti érzésre oktatták a nincsteleneket. A piacon toborozták a munkaerőt, ahol tüzetesen megvizsgálták még a magyar napszámosok fogsorát is, mielőtt alkalmazták volna őket. Már akkor kiderült, az urak mindig visszatérnek! Ha másért nem, akkor egy jó zsíros állásért akár szerb patrióták is lesznek.

Ugye, emlékeznek az esküdt urak, mekkora hősök voltak? A visszatérők mindig rendet teremtenek! 1941-ben először a magyar kommunistákat ítélték golyó általi halálra, aztán a szerbeket küldték vissza régi hazájukba, végül összegyűjtötték a zsidókat, egy részüket haláltáborokba szállították, a többieket a Dunaparra terelték, ahol főbelőtték őket, a befagyott Dunán léket vágtak és a holttesteket beledobálták. Volt, ahogy volt, ugye uraim? Nem, nem soha, harsogták, majd torkuk szakadtából rázendítettek:

*Horthy Miklós katonája vagyok, legszebb katonája,
Vígán élem katonaéletem, nincsen gondom másra,
Masírozok káplár úr szavára,
Úgy gondolok az én Violámra,
Horthy Miklós katonája vagyok, legszebb katonája.*

Ezt énekelték a bakák is, akiket önök a halálba küldtek, akárcsak 1914-ben. Megismétlődött a történelem. Mészárszékre küldték a magyarokat, akik újfent a háború vesztesei lettek. Észre tetszenek már venni, hogy önök milyen szánalomra méltó magyarok lettek? Száz év alatt nem tanultak meg jó döntéseket hozni. Minduntalan ráfizetnek, aztán meg az itteni elesett, nincstelen magyarsággal fizettetik meg a veszteséget! És azután minden kezdődik előlről. Megint szedik a sátorfájukat, miközben ígéretet tesznek, hogy visszatérnek. Cserbenhagyták a kismizetteket, akiket utolért a szerbek bosszúja. Az önök bűnei miatt kerültek a magyarok tízezrei tömegsírba. Majdnem minden bácskai városkában megásták a tömegsírokat. Bocsánatot kértek-e az urak valaha is tőlük? A szerb megtorlás barbár volt és szörnyűséges, az önök bűne pedig gyalázatos. Erre nem gondolnak, uraim, ugye, amikor évtizedek múlva nagylelkűen rábólintanak, legyen rehabilitáció? Önök egy tapodtat sem tettek a múlt igazságtalanságait tarkogató botrány feltárásáért. Nem érdekelte önöket, hogy kik voltak a gyilkosok és kik ásták a magyar tömegsírokat 1944-ben és 1945-ben. Igen, büntetlenek maradtak. Volt, ami volt, tekintsünk a jövőbe, mondogatták. Miközben felszentelték a tömegsírok emlékműveit, ájtatos beszédeket tartottak és a pesti urakkal együtt szónokolták, hogy milyen jó nekünk, vajdasági magyaroknak. Ennek értelmében a bíróság kötelezte magát, hogy lehetővé teszi az áldozatok utódainak a per-

felvételt és a bizonyítási eljárás lebonyolítását felmenőik ártatlanságát illetően. A törvényszék tizenöt percben határozta meg a tárgyalás időtartamát. Kérdés, miként tud bizonyítani az utód tanú nélkül, amikor az ad hoc összeállt rögtönítélő katonai bíróságnak nevezett gyülekezet nem tartott szabályos pert, nincsenek tanúk, nem voltak védőügyvédek. Hogyan bizonyítsa felmenője ártatlanságát az, aki még azt sem tudja, hogy pontosan hol végezték ki? A Tiszába lőtték? A Dunába? Vagy valamelyik névtelen tömegsírba hantolták el?

Így békültek meg az új évezredben a magyar urak a szerb urakkal. Hogyan is gondolhattam volna 1918-ban a nemzet sunyi és gyászos kiárusítására?

Jó ideje munkált bennem a gyanú, amiért jobbnak láttam az utolsók között megérkezni Táncos Béla búcsúestjére. Sejtettem, hogy valami nagyon nincs rendben. Az éppen véget érő háború előkészítette, pontosabban megteremtette az újabb vizsály feltételeit. Eleinte haboztam, menjek vagy ne, kell ez a kellemtelenség nekem? Az utóbbi időben túl sok zavaros mondat ütötte meg a fülem. Tartottam tőle, hogy ezek csak növelik a zavaromat. A borozgató szabadkai asztaltársaság a múlté, bizalmatlanság lett úrrá közöttünk, kár erőltetni a társasági életet. Hiszen képmutató banda lettünk, és csak hazudoznánk egymásnak.

Útközben az üres városháza előtt összefutottam az egyik vasutassal, akit még a munkásotthonban ismertem meg. Mi lesz velünk, Sinkó elvtárs, kérdezte. Azt üzengetik az urak, semmi áron se adjuk a vasutat a szerbeknek, sztrájkoljunk, ne hódoljunk be nekik. Rendben van, ellenállunk, önszántunkból biztos nem adjuk, nem esküszünk fel nekik, viszont mi történik, ha a franciák átadnak bennünket Szerbiának? Ha nem teszek hűségesküt, mehetek koldulni, nem lesz kenyérrelvaló a gyerekeimnek. Ha meg hűségesküt teszek, azt mondják az urak, hogy elárultam a magyar nemzetet. Aztán egészen halkán és nagyon bizalmasan elrebegette: mintha valami mégiscsak történne, Ervin elvtárs! Úgy látszik, él még a remény! Budapestén kitört a forradalom! A Pestről érkező vasutas elvtársak hozták a hírt.

A legfrissebb értesülések birtokában léptem be Táncos Béla lakásának előszobájába, ahol Rajda Sándor professzor úrba ütköztem. Gyanakvó tekintettel mért végig. A napokban többször is jártam nála, azonban hiába kopogtattam az ablakán. Foghegyről annyit mondott, hogy ezekben a történelmi időkben mégsem ülhet ölbe tett kézzel a karosszékekben. Egész éjjel, egész nap tárgyaltunk a magyar nemzeti tanács megalakításáról. Kiáltványt teszünk közzé, miszerint nem adjuk a Délvidéket.

A szalonban vidám társaság és borgőzös hangulat fogadott. Tomislav, a horvát nemzetiségű városi írnok poharat nyomott a kezembe. Táncos Béla, a lírai költő lelkesen szónokolt. Távozzom, de nem örökre, harsogta. Lélekben veletek maradok, és egyszer visszajövök, már csak amiatt is, hogy visszaszerezzük mindazt, amit most elrabolnak tőlünk. Addig is bízom benne, hogy a délvidéki magyarság kitart szőlőföldjén és őrzi a magyarságát. Csupáncsak amiatt távozzom, mert a helyi csetnikek megfenyegettek, az életem forog kockán. Persze, lélekben veletek maradok, és együtt harcolunk. A szerb katonaság Szabadka felé tart, Újvidéket már elfoglalta. A franciák galádul viselkednek, elárultak bennünket, azonban nem hagyjuk annyiban. Visszatérünk, mondta, és magasba

emelte pezsgőspoharát. Éljen, visszavárunk, visszavárunk, kurjongatott Rajda Sándor professzor. Erre a többség kórusban skandálta: visszavárunk, visszavárunk! Utána Vámos Vince, a fiatal színész kért szót, én is tartozom nektek egy vallomással, kedves barátaim, én is Táncos bajtárssal tartok, de ne csüggedjete, a magyarok istenére esküszöm, visszatérek. Tegnap sikerült túladnom az ingóságomon, mondta, majd Táncos Bélát átkarolva a szoba közepén rázendítettek a magyar Himnuszra:

*Isten, áldd meg a magyart,
Jó kedvvel, bőséggel.*

Vámos Vince megragadta a vállam és magához ölelt. Énekelj! Vagy neked nincs Himnusod? A zsidóknak még himnusuk sincs? Szúrós, megvető tekintetek villantak felém, melyek egy szusszanásnyi időre lebénítottak, viszont nem tudtam válaszolni, mert az ünnepi esemény menetét váratlanul keresztülhúzta Tomislav. A földhöz vágta a pezsgőspoharát, majd kihasználva a megdöbbenést felugrott egy székre és szónokolni kezdett: torkig vagyok a magyarokkal, akik azt hiszik, hogy csak nekik van nemzeti himnusuk. Vegyék tudomásul, mi is megalakítjuk a horvát nemzeti tanácsot, amelyen majd eldöntjük, hogy Vajdaság csatlakozzon-e Horvátországhoz, vagy ha nem, akkor legalább Jugoszláviához. Hiába kornyikáljátok a magyar himnuszt, új nagy ország születik, amelyet többé nem fosztogattok, jelentette ki, majd rázendített a horvát himnuszra.

*Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,*

Táncos Ottó és Vámos Vince erre még harsányabban zengte a magyar Himnusz sorait; *Isten, áldd meg a magyart...* Tomislav mindenáron túl akarta harsogni őket. *Lijepa naša domovino*, mire a teljes zűrzavarban felugrott Dragan Milčić, a Népfőiskola szerb titkára és leintette a kórust. Hallgassatok el, de azonnal, ordította. Miféle csetnikek? És mi az, hogy horvát, illetve magyar himnusz? Szerbiában vagyunk, vagy nem? Ez itt Szerbia! Amennyiben ezt tisztáztuk, akkor szeretném mindenki értésére adni, hogy a szerbeknek is van himnusza, ami annyit jelent, hogy mától a mi himnusunkat énekeljük Szabadkán. Például a *Bože pravdét*. És rákezdet:

*Bože pravde, ti što spase
od propasti dosad nas,
čuj i odsad naše glase
i od sad nam budi spas.*

Bénán álltam a terem közepén, és a vasutas jutott az eszembe. Ő sínyli meg a himnuszt harsogó urak bűneit, védi a nemzetet és nem esküszik fel a szerb királyra, aztán mehet koldulni. Vajon mit kellett volna válaszolnom neki? Fogadja meg a magyar urak tanácsát és ne tegyenek esküt? Gyerekeinek nem futja betevő falatra. Ne hallgasson az urakra, és esküdjön fel? Akkor pedig megszégyenítik,

és azt terjesztik majd róla, hogy nemzetáruló. Ő hozta a hírt, Budapesten kitört a forradalom. Azóta is csak az járt a fejemben. A forradalom ment meg bennünket. A vasutasokat is. A forradalomnak hála nem éheznek a vasutasok gyermekei.

A fülemben zakatoltak a vasutas szavai, akkor képtelen voltam jó tanáccsal szolgálni. De most tudom, mit tegyek! Üres zsebbel és egy bőrröndnyi kézirattal Budapestre utaztam. Ha ott kitört a forradalom, akkor azt nem lehet leállítani, kirobban Belgrádban is, akkor pedig Szabadkán nem uralkodnak se a szerb, se a magyar urak, hanem az internacionalista proletárok.

Jaj, ha kitört volna a világforradalom, akkor nem sújt le a magyarokra az igazságtalan trianoni békepaktum. Az urak már majdnem száz éve siratják a Trianont és ujjal mutogatnak rám: mekkorát tévedtem. Elismerem, melléfogtam, de önök, uraim, nagyobb bűnt követtek el. Lelkesedtek a háborúért, aztán meg siránkoztak, mert elvesztették. Én viszont csak áltattam magam. A forradalom volt a bűnös remény egérútja.

Budapesten összeismerkedtem egy kiváló háborúellenes társasággal, amelynek tagjai 1914 óta kétségbeesetten és büntudattal ugyanazokkal a démonokkal viaskodtak, mint én. Újra közösségre leltem, találkoztam azokkal, akik emlékeztek a szabadkai munkásotthon munkás népére. Őket büntudat gyötörte a háború miatt, ezért önök hazaárulóknak kiáltották ki őket. Önök a mai napig nem éreznek semmiféle büntudatot, sőt, azzal hencegnek, mekkora a hazaszeretetük és a nemzethűségük.

Ki árulta el a hazát, az urak vagy a nincstelen nép? Erre válaszoljanak, uraim?

Emlékezzenek az apjukra és a nagyapjukra! A katonák százezrei toprongyosan, legyengülve, betegen özönlöttek vissza a frontokról, a gépek leálltak, a termelés megszakadt. A háborút veszített, mindenből kiábrándult katonák új világról álmodtak. Nem akartak többé önökért megdöglenni, önökért, akik tönkretették és kifosztották a hazájukat, amíg ők a frontokon a vérüket ontották. A szociáldemokraták kormányra kerültek, azonban nem szándékoztak új világot teremteni, csak retusálták az úri Magyarországot. Némileg kikozmetikázva ígérgették. Mi azonban gyökeresen új, igazságos kommunista társadalmat akartunk felépíteni. Arra számítottunk, hogy ezzel elkezdődik az emberiség igazi történelme. A szocdemek minket üldöztek, nem önöket, drága uraim, aztán belátták, hogy minden elveszett. A bukott országot tálcán kínálgatták. 1919. március 21-én Magyarország tanácsköztársaság lett. Nem volt puccs, mi győztünk, azonban a győzelmet nem a forradalomnak köszönhattük. Ez lett a vesztségünk!

Lehet, hogy azt kellett volna mondanunk az uraknak, zabálják meg azt, amit kutyultak. Az volt a vesztségünk és a jóvátehetetlen bűnünk, hogy reménykedtünk, akkor, amikor önök minden reményt sutba vágta. Az volt a bűnünk, hogy bízunk a világforradalomban és átvettük a kormányrudat.

Így lettem húszévesen forradalom nélküli forradalmár. Egyik napról a másikra az elnyomottból, az üldözöttből erőszakot gyakorló új osztály képviselője lettem. Fegyverrel jártam az utcákon és döbbsen tapasztaltam, hogy az emberek félnek tőlem. Fájdalmas felismerés volt, hiszen be kellett látnom, hogy a forradalomban a közösség fontosabb, mint az egyén. Ahogy a Bibliában is meg van írva: jobb nekünk, hogy egy ember haljon meg a népért, és ne a nép vessen oda. A forradalom nevében az egyénnek veszni kellett.

A legnagyobb abszurditással szembesültem: a forradalmak ártatlan áldozatokat követelnek. Nem, nem, nem, ez lehetetlen. Meg akartam nemesíteni a forradalom véres logikáját, és ennek érdekében kieszközöltem a közoktatásügyi népbiztosság világszemléleti osztályának megalakulását, a célból, hogy a munkásság történelmi hivatásához méltó, új erkölcsöt hirdessek.

Azzal ámítottam magam, hogy tiszta kezű forradalmár leszek. De hogyan őrizze meg a forradalmár a tiszta kezét? Cseverésszen a kapitalizmus válságáról? Nevetnem kell! Már vagy száz éve válságban van. Írjon doktori disszertációt a forradalomról, aztán élvezze az ellenzéki hölgyek kacérkodó, bájos tekintetét? Akad-e önök között, uraim, egy ilyen forradalmár-dendi? Ezeknek a dendiknek eszébe sem jut, hogy megalakítsák az illegális kommunista pártot. Nem merik kimondani, hogy embert ölni bűn, de a forradalom tudatos és tragikus bűnvállalás: az igazságos társadalom megteremtése érdekében vérezzük be a kezünket. Úgy van! A kezünk véres, de a lelkiismeretünk tiszta. Ha Isten közém és a nekem rendelt tett közé a bűnt helyezte – ki vagyok én, hogy ez alól kivonjam magam, kérdeztük. Álmatlan éjszakáimon az éj leple alatt elismertem, hogy nem csak a kezem véres, a lelkiismeretem se tiszta. Vajon mit tehetnék? Végül győzelmeskedett bennem a személyes erkölcsi parancs: az emberélet szent, a legígéretesebb jövő érdekében meg kell tagadni bárminemű erőszakot.

Bűntudatos kommunista eretnek lettem. Fontolóra vettem, valljam be elvtársaimnak, hogy nem tartozom többé hozzájuk, nem vagyok többé kommunista, saját választott utamon folytatom az életem. Történt azonban, hogy a Dunáról bombázták a Szovjetházat, amely körül gyülekezett az ellenforradalmi úri csőcselék. A Ludovika Akadémia fiatal növendékei a Tanácsköztársaság megbuktatására készültek. Lukács elvtárs javaslatára átvettem a Szovjetház őrségének parancsnokságát.

Miközben arra készültem, hogy a gyilkos fegyvert mind messzebb hajítom, a végzetes pillanatban újra fegyvert ragadtam. Az erőszak mellé álltam. A Ludovika Akadémia növendékei többórás harc után megadták magukat. A forradalmi törvényszék a parancsnokukat golyó általi halálra ítélte, a növendékekre is ez a sors várt. Száznál is többen voltak, életkorukat illetően a legidősebb 22 éves, a legfiatalabb 16 éves volt. Mindnyájan, még a tizenhat évesek is lőttek a mieinkre. Alig sikerült megakadályozni, hogy a tömeg meg ne lincselje őket. Annyit tudtam elérni, hogy a fiatalembereket ne végezzék ki, hagyják meg az életüket és fogjuk nevelőmunkára őket. Foglalkoztam velük, tanítottam őket, naponta hat órát a *Kommunista Kiáltványt* olvastuk, Tolsztoj- és főleg Dosztojevszkij-szemináriumokat tartottam nekik. Meg akartam értetni velük a Nagy Inkvizitor szenvedését, amiért szövetségre lépett az ördöggel. Nem tehet róla, hogy az ördög képviseli a földi igazságot. Idővel őszintén megszerettem őket: úgy tűnt, hogy ők is engem, már a második nap megnyíltak, volt merszük kimondani, mit gondolnak rólunk, vörösökről.

Mi, kommunisták a Tisza felé nyomultunk, fegyvert fogtunk és felvettük a harcot a románokkal. Mi védtük a magyar hazát és nem önök! Vannak, akik gúnyolódnak, mondván, mi voltunk az utolsók, akik a Nagy-Magyarországért harcoltunk. Így igaz, visszaszorítottuk a románokat, azonban az urak propagandája miatt sok katona nem volt hajlandó küzdeni érte, inkább ellenünk fordult. Önök

a nemzeti érzést fordították az egyenlőség, a szabadság és a testvériség eszméje ellen. A vörösök ellen! Az urak inkább választották a román hódítókat, mint a kommunizmust! A románokkal szövetkeztek ellenünk!

Elismerem, uraim, veszítettünk, nem tört ki a világforradalom – önök újra győztek, akárcsak 1914-ben. Vagy éppen mostanság! De erre nem szívesen gondolnak az urak, ugyebár? Budapest látványa félelmetes hatást tett rám. A házacon lobogtak a nemzeti színű zászlók, a budapesti polgárok örömmámorban úsztak. Munkás külsejű ember sehol. Román tisztok flangáltak az utcákon díszegyenruhában, hosszú karddal, illatosan. A hölgyek előszedték a rejtekhelyről az ékszereiket, magukra rakták, mellükre nemzeti színű kokárdát tűztek. Ilyen az önök hazaszeretete, drága uraim. Komcsizni és flangálni, ez az önök kedvenc szórakozása! Következett a bosszú, amiről önök mélyen hallgatnak. A kommunistáknak szíjhasítás, börtön, megkövezés, hasfelmetszés járt. Önök csak a mi bűneinket tartják számon, ellenben mi a négy hónap alatt nem ontottunk annyi vért, mint önök a fehérterror három napja alatt. Felbújtatták a csendes és békés polgárokat, akik kannibáli mámorban vettek részt az utcákon és főleg a gyárakban folyó embervadászatban. Tartott a gyűlölet orgiája, az akasztófák láttán tapsikoltak a nyárspolgárok és helyeselték a kínzásokat. Saját bűneink súlya alatt és a fehérterror hatására mind erősebb lett bennem a meggyőződés, hogy a diktatúra erőszaka és az azt követő fehérterror egyazon démon fennhatósága alá tartozik, ellem csak egy más princípium nevében lehet felvenni a harcot. Mi erőszakot állítottunk szembe az erőszakkal, aztán a mi erőszakunknál is szörnyűbb erőszakot eszközöltek velünk szemben. A nemzeti hadsereg bevonulása után hanyatt-homlok menekültem Budapestről. Miként Horthy szónokolta: a bűnös városból.

A fehérterror elől Bécsben találtam menedéket, ahol régi elvtársaimnak töredelmesen bevallottam, hogy nem tartozom többé közéjük, mert az embertelenségbe vezető útra sodródtak, amely a vesztükbe visz. Szerintem a fehérterrort egyszer majd felváltja egy újabb vörösteror, és az akkori kommunisták megint könyékig véres kézzel uralkodnak. Jobb meghalni, mint gyilkolni, a világot nem a vérontás, csupán csak a szeretet tudja megváltani. Emlékeimben felsejlett a katolikus gyerekek katekizmusa. Érdeklődéssel fordultam a szomorú isten felé, és olyan érzésem támadt a sugaras tisztaságú istenélmény után, mint aki végre magára talált.

Ébredezett a faszizmus, emiatt nem menekülhettem többé az ártatlanok menhelyére. Újra meg újra összetűzésbe keveredtem saját magammal, legfőképp a lelkiismeretemmel. Láttam az urakat elbambulni, miközben Chamberlain a fasisztákkal alkudozott. A haláltáborokba vezető út az önök humanizmusával volt szegélyezve. Mit tettek? Kibiggyesztették a fehér zászlót Hitler előtt és békét hirdettek. Önök óvatosak voltak, uraim, őrizték a tiszta kezüket. Hiába figyelmeztette önöket egy halhatatlan teológus. Amikor a nácik összeszedték a kommunistákat, önök lapítottak, mivel önök nem voltak kommunisták, amikor a szakszervezeti tagokat hurcolták el, naná, hogy csendben maradtak, mivel nem voltak szakszervezeti tagok, amikor lecsukták a szocialistákat, önök csak némán pislogtak, mivel nem voltak szocialisták, amikor a zsidókat bevagonírozták, önök csendben sunyítottak, mivel nem voltak zsidók. Minden bizonnyal ezek után is úgy kalkulálnak, hogy önöket nem viszik el, hiszen önök az örök ártatlanok.

nok, a hangtalanok; csakhogy tévednek, uraim, ha egyszer akárcsak véletlenül is mukkanni mernek, végük, önöket is összefogdossák és szállítják. Figyelem az eseményeket, látom, hogyan egyezkednek a szélsőjobbokkal meg a mindenre elszánt újnácikkal, szórványos jelenség, bizonygatják a bársonyos forradalom díszes asztala melletti pezsgőzés közben. Itt jegyezném meg, önök már évekket ezelőtt kitűzték a fehér zászlót. Az összkomfortos autokráciában reménykednek az urak, ugyebár? Nem kell Sztálin, nem kell Hitler, önkéntes szolgák lesznek. Nem volt ez másként soha, az apjuk, a nagyapjuk sem mert ellenállni... Békében, tiszta lelkiismerettel akarnak élni. Hát, uraim, ebből nem lesz semmi.

Önök a tiszta kezükkel kérkednek, én pedig vállalom a vétkeimet, bűntudattal keresem a hazámat, amelyben egyszer majd közösségre találok. Addig pedig hontalan maradok. Bevallom Önöknek: gyakorta ámitottam magam azzal, hogy Titónál hazára találtam, ám utóbb mindig kiderült, nem akadt olyan haza, amely engem sajátjának vallott. Mindenhol félig ismerősnek, félig idegennek számítottam. Az Isten Jób sorsára ítelt. Jób örököse vagyok: kommunista Jób lettem. A kommunizmus eszméje meg a forradalmi küldetéstudat tesz újra meg újra próbára, ugyanúgy, miként Isten engedelmével Lucifer tette Jóbbal. Én vállaltam a próbatételt, akkor is, ha az Isten néma maradt.

Elnézem, uraim, milyen boldogok, amiért Lucifer kiegyezett önökkel, de csak ideiglenesen, hangsúlyozom, csak ideiglenesen. Egyelőre az Isten nem foglalkozik önökkel.

Uraim, önök boldogok, mert kialakították, hogy ideiglenesen szabadságolt cinkosok legyenek. A szótlanságukból azt hallom ki, hogy pontosan tudják, miről van szó. Hűségesen szolgálják az új vezéreket, akik jóváhagyták önöknek, hogy ócsárolják a régieket.

Ezt nevezik önök szabadságnak?

Nem kétlem: önök régen meghozták az ítéletet. Ahhoz azonban túl gyávák, hogy megfogalmazzák az ellenem szóló vádakat, titokban álnokul számúzték, de képtelenek tudatni velem az ítéletet, mert nem értenek egyet abban, hogy hová számúzzenek egy hontalant. Attól tartanak ugyebár, hogy földönfutóként a számúzetésben lelek új hazára.

Rendben, uraim!

Vállalom a legkegyetlenebb büntetést: haldoklom a senkiföldjén. Egyik kezemben a *Biblia*, a másikban a *Kommunista Kiáltvány*.

Minden tévedést vállalok, minden kételyt megszenvedtem, minden bűnt elkövettem. Egyszerre vagyok eretnek és hívő. Legnemesebb eszményeimet bűntudat nyomasztja. Kezem sem tiszta, lelkiismeretem háborog. Egy életre megjegyeztem Máté evangéliumának mondatát, szükséges, hogy legyen megbotránkozás, de jaj a megbotránkoztatóknak. Itt állok önök előtt és beismerem: most is megbotránkoztatom önöket. A cél előtt összeroppanó hosszútávfutó vagyok, aki nem azt a célt tűzte maga elé, ahol célba ért, ezért maradék erejét összeszedve fut tovább, miközben elbizonytalanodik, kétségek gyötrik, mind kevésbé hiszi, hogy valaha is célba ér.

(Egyre nehezebben ejti ki a szavakat.)

Hálás vagyok az Úrnak, mert érdemesnek tartott erre a próbatételre. Köszönöm, hogy segített felismerni, hogy a forradalom céljai gyönyörűek, a kapitalista

társadalom gyilkosabb minden forradalomnál. A revolúció céljait akarom, ezért elfogadom minden konzekvenciájában a forradalmi erőszakot.

Aztán bűnhődöm.

(Sinkó térdre rogy. Fohászra összekulcsolja a kezét, aztán tenyerét ökölbe szorítva a magasba emeli.)

Adj, Uram, erőt a bűn elviseléséhez és elkövetéséhez, kérlek, adj erőt, hogy büntudattal szenvedjem meg a győzelem bűnös boldogságát.

(Nagy csend.)

Mit látok?

Feltámadtak a bársonyos urak.

Hol vagytok, ti rabjai a földnek?

Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?

Hol vagy, Istenem?

(Feláll, a bőröndjéhez tántorog.)

Nincs kívül elszámolnom. Az Isten nem ment fel, és nem büntet. Az Isten hallgat, Krisztus a prófétákkal kopott tornacipőben menekül a hívektől.

(Fel akarja emelni a bőröndöt.)

Nincs menekvés! El innen! Követem a prófétákat.

(A közönség felé.)

Önök pedig gyönyörködjenek ebben a pokolban, az önök édes hazájában.

Én, Sinkó Ervin követem a hontalan Krisztust.

(A bőrönddel küszködik, fel akarja emelni.)

Előbb azonban tűzbe vetem az életművem. Inkább én, mint önök. Ez az Isten akarata!

(Utolsó erejét összeszedi és felemeli a bőröndöt, amelyből kőkockák hullanak ki.)

Mi történt? Az Isten üzent? Nekem – a bűnös hontalannak?

(Felemel egy kőkockát.)

Ezt üzeni az Isten!

(Összerogy.)

(Térdén állva próbálja visszarakni a kőkockákat a bőröndbe, de azok újra meg újra kihullanak, erre felemel egy kőkockát.)

Istenem, ne hagyj el engem!

(Feje fölé emelt kőkockával a közönség felé tántorog.)

(Erőlködve magasan többször is a közönség felé lendíti.)

És ha Isten... *(dadogva)* és ha Isten közém és a nekem rendelt tett közém *(alig tudja kiejteni a szavakat)* a bünt helyezte – ki vagyok én, hogy ez alól kivonjam magam?

(Elsötétedik a szín. Egyházi zene, fegyverropogással kísérvé. Sinkó nagyon gyenge megvilágításban.)

(Sinkó zokogva.)

Jaj, nekem! Jaj, önöknek! Jaj, nekünk!